

Asia: Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi elintarvikemarkkinalain muuttamisesta (VN/22840/2022)

Maa- ja metsätalousministeriö
kirjaamo.mmm@gov.fi

Lausunto

1 Johdanto

Elintarvikemarkkinoiden toimijoiden voimasuhteiden epätasapaino ja hyvän kauppatajan vastaiset käytännöt ovat herättäneet huolestusta jo pitkään sekä Suomessa että Euroopan Unionissa. Alkutuottajia on markkinoilla paljon verrattuna teollisuuteen ja erityisesti kauppaan. Tuottajien neuvotteluvoima onkin varsin heikko sekä tuotteita myydessä, että panoksia ostaessa. Elintarvikemarkkinalain edellinen muutos tuli voimaan 1.11.2021. Siinä kansalliseen lainsäädäntöön lisättiin Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin hyvän kauppatajan vastaisista käytännöistä yritysten välisissä suhteissa maataloustuote- ja elintarvikeketjussa (EU) 2019/633, jäljempänä kauppatapadirektiivi, edellyttämät toimenpiteet ja kiellot heikomman sopimusosapuolen suojaamiseksi. Nyt käsillä olevan esityksen tavoitteena on edistää edelleen elintarvikemarkkinoiden toimivuutta, turvata elintarvikeketjussa heikoimmassa asemassa olevien toimijoiden asemaa ja selkeyttää elintarvikemarkkinavaltuutetun tehtäviä.

2 Lausunto

Esityksessä ehdotetaan elintarvikemarkkinavaltuutetun tehtäviä tarkennettavaksi lisäämällä markkinoiden seuraaminen valtuutetun tehtäviin ja velvollisuuksiin. Velvollisuus olisi etenkin tilanteissa, joissa valtuutettu seurattuaan markkinoita huomaa epäkohtia. Lakiin myös lisättäisiin valtuutetulle mahdollisuus pyynnöstä avustaa osapuolia neuvotteluissa. Lisäksi laissa sallittua maksuaikaa lyhennettäisiin ja ostajalta poistettaisiin mahdollisuus palauttaa myymättä jääneitä tuotteita ilman maksua.

Lakiesityksen mukaan maksuaika voisi olla jatkossa enintään 14 päivää kaikilla maataloustuotteilla ja elintarvikkeilla, kun se kauppatapadirektiivin mukaan voi olla enintään 30 päivää pilaantuvilla ja 60 päivää muilla maataloustuotteilla ja elintarvikkeilla. Lähtökohtaisesti tämä lyhentäisi maksuaikoja sektoreilla, joilla nykyisin sovelletaan 30 päivän maksuaikaa. Muiden kuin pilaantuvien tuotteiden osalta sopimuksen osapuolet voisivat kuitenkin erikseen sopia 14 päivää pidemmästä, kuitenkin enintään 30 päivän pituisesta maksuajasta.

Esityksen vaikutus elintarvikemarkkinoiden toimintaan

Lain muutoksella pyritään edelleen parantamaan elintarvikemarkkinoiden toimivuutta ja turvaamaan elintarvikeketjussa heikoimmassa asemassa olevien toimijoiden asemaa. Esityksen tavoitteena on myös tarkentaa valtuutetun tehtäviä ja edesauttaa lain tulkintaa poistamalla joitakin esille tulleita epäselvyyksiä. Elintarvikemarkkinalakiin ehdotettu 14 päivän maksuajakasäntö parantaisi osin tavarantoimittajien taloudellista tilannetta ja erityisesti likviditeettiä niissä sopimussuhteissa, joissa maksuaika on nykyisin ollut 30 päivää. Lyhyempi maksuaika ei kuitenkaan yksiselitteisesti parantaisi tavarantoimittajan asemaa

jokaisessa tilanteessa. Joustavat maksuajat saattavat olla molempien osapuolten etu esimerkiksi verotuksellisista syistä. Kaupan kannalta nykyistä lyhyempi maksuaika voi nostaa hitaasti kiertäviin, pitkän säilytysajan omaaviin tuotteisiin liittyvää taloudellista riskiä ja mahdollisesti nostaa näiden tuotteiden kuluttajahintoja. Lisäksi lyhyempi maksuaika saattaa heikentää kauppiaiden mahdollisuuksia suosia valikoimissaan paikallisten pientuottajien tuotteita.

Palautuksia koskevalla lakimuutoksella voidaan olettaa olevan välittömiä positiivisia vaikutuksia tavarantoimittajien maksukykyyn, jos velvollisuus järjestää omaan lukuun myymättä jääneiden tuotteiden palauttaminen poistuu. Lainkohdan muutos on kaiken kaikkiaan perusteltu ja kauppatapadirektiivin mukainen: palautukset ilman maksua tulee elintarvikemarkkinalla yksiselitteisesti kieltää. Riskinä voidaan pitää kaupan hankintakäytäntöjen mahdollista tiukentumista ja edellä mainittua pienten paikallisten toimittajien aseman heikentymistä.

Elintarvikemarkkinavaltuutetun tehtävien ja velvollisuuksien lisääminen voi omalta osaltaan estää kohtuuttomien sopimus- tai muiden käytäntöjen soveltamista elintarvikealalla. Muutoksella voi siten olla myönteisiä vaikutuksia pienten toimijoiden asemaan. Mitään isoa muutosta ei ole kuitenkaan odotettavissa elintarvikeketjun toimijoiden keskinäisiin voimasuhteisiin. Elintarvikemarkkinavaltuutetun aseman vahvistaminen elintarvikemarkkinalla on oikeansuuntainen muutos. Edelleen elintarvikemarkkinoiden toimivuuden seurannan näkökulmasta elintarvikemarkkinavaltuutetulle tulisi laissa taata laajemmat tiedonsaantioikeudet koskien erityisesti hintatietoja alan toimijoilta sekä mahdollisuutta luovuttaa ko. tietoja tutkimuskäyttöön. Elintarvikemarkkinoiden toimivuuden jatkuva seuraaminen hintojen välittymisen kautta lisäisi merkittävästi markkinoiden läpinäkyvyyttä.

Sekä kuluttajien että tavarantoimittajien intressissä on, että elintarvikeketjun osapuolet toimivat kaikissa oloissa "reilun pelin" sääntöjen mukaisesti. Esitetty lakimuutos ei tuone suuria muutoksia maataloustuottajan tai pienen elintarvikkeiden jalostajan asemaan. Esitetty elintarvikemarkkinavaltuutetun roolin tarkennus voidaan nähdä lähinnä ennalta ehkäisevänä.

3 Lausunnon tiivistelmä

Elintarvikemarkkinoiden toimijoiden voimasuhteiden epätasapaino ja hyvän kauppatapan vastaiset käytännöt ovat herättäneet huolestusta jo pitkään sekä Suomessa että Euroopan Unionissa. Käsillä olevan esityksen tavoitteena on edistää edelleen elintarvikemarkkinoiden toimivuutta Suomessa, turvata elintarvikeketjussa heikoimmassa asemassa olevien toimijoiden asemaa ja selkeyttää elintarvikemarkkinavaltuutetun tehtäviä. Siinä ehdotetaan elintarvikemarkkinavaltuutetun tehtäviä tarkennettavaksi lisäämällä markkinoiden seuraaminen valtuutetun tehtäviin ja velvollisuuksiin. Velvollisuus olisi etenkin tilanteissa, joissa valtuutettu seurattuaan markkinoita huomaa epäkohtia. Lakiin myös lisättäisiin valtuutetulle mahdollisuus pyynnöstä avustaa osapuolia neuvotteluissa. Lisäksi laissa sallittua maksuaikaa lyhennettäisiin ja ostajalta poistettaisiin mahdollisuus palauttaa myymättä jääneitä tuotteita ilman maksua. Lakimuutos ei tuone suuria muutoksia maataloustuottajan tai pienen elintarvikkeiden jalostajan asemaan, mutta lakiin esitetyt tarkennukset sekä elintarvikemarkkinavaltuutetun roolin vahvistaminen voidaan nähdä ennalta ehkäisevinä toimina.

Jani Lehto

Johtaja, biotalous ja ympäristö

Hyväksytty Luken prosessinhallintajärjestelmässä 12.10.2022 klo 12:11:27.

Lausunnon valmistelija(t):

Jyrki Niemi
Csaba Jansik, Hanna-Maija Karikallio

Liitteet:

Tiedoksi: